

УДК 94(477.83/.86:438)"185":325.8

**ПОЛЬСЬКИЙ ФАКТОР У ФОРМУВАННІ ІДЕЙНИХ ЗАСАД
ГАЛИЦЬКОГО РУСОФІЛЬСТВА
(друга половина XIX ст.)**

Ганна СІРОМСЬКА

*Львівський державний університет внутрішніх справ
вул. Городоцька, 26, Львів, 79007
Кафедра українознавства
asiromska@yahoo.com*

У статті аналізується вплив польського фактора на формування головних ідей галицького русофільства. Зокрема, простежується трактування русофілами історії українців (русинів) і поляків, висвітлюються дискусії з приводу мовного й обрядового питань. Відображається еволюція окремих русофільських діячів Галичини (І.Наумовича, Б.Дідицького) від полонофільства до протиставлення усьому польському.

Ключові слова: поляки, українці, русофіли, історія, мова, обряд.

Після поразки революції 1848–1849 рр. у монархії Габсбургів та подальшої ліквідації Віднем здобутків “весни народів” було відновлено союз австрійського уряду з польською й угорською політичними верхівками, що призвело до обмеження національних прав інших народів імперії, у тому числі галицьких українців (русинів). Такий напрям урядового курсу зумовив переорієнтацію частини галицької інтелігенції на Росію, створивши передумови для посилення русофільської течії у національному русі Галичини у другій половині XIX ст. Сприяло цьому також поступове зміцнення польського впливу в Галичині та національна несформованість галицько-української інтелігенції¹.

Актуальність порушеної проблеми визначається потребою детального вивчення процесу формування української національної ідентичності крізь призму непростих історичних подій і явищ, якими, зокрема, були польсько-українські стосунки.

Слов'янські народи монархії Габсбургів різнилися рівнем національної самосвідомості, що зумовлювалось їх історичним розвитком у неоднакових геополітичних ареалах – австрійському чи угорському, а галицьких українців до цього ж – у польському. В умовах, що склалися, поляки трактували галицьких українців як штучну спільноту, “винайдену Габсбургами”², а власну назву “Галичина” – як територіальну одиницю, нав’язану австрійцями, бо насправді “ця територія є Малопольщею”³. І лише окремі польські історики, зокрема Я.Домбровський, проводили чітку лінію між українською (східною) і польською (західною) Галичиною, розрізняючи “дві окремі Галичини”⁴.

¹ Тишинська Є. Погодін і Зубрицький (Вирізка з Записок НТШ, Т.110). Львів, 1912. С.118.

² Див. Тейлор А. Дж. Габсбурзька монархія 1809–1918. Львів, 2002. С.171.

³ Króliński K. Galicya od r. 1772 do naszych czasów. Stanisławów, 1901. S.3.

⁴ Dąbrowski J. Dzieje narodu polskiego. T. 2. Dzieje porozbiorowe narodu polskiego. Warszawa, 1916. S.48.

На думку О.Аркуші та М.Мудрого, галицьке русофільство становило етап відособлення від польської спільноти і формування окремої національної свідомості. З 1848 р. галицькі українці уперше почали реально протистояти польським колам, виступати як самостійна сила, всупереч польським національним домаганням⁵. Як стверджує С.Макарчук, визначальним фактором поширення русофільства (вживає термін “москвофільство”) були передусім зовнішні обставини, що підштовхували галицьку інтелігенцію до переорієнтації на Росію, а також деякі внутрішні причини, серед яких історик називає відсталість краю та прагнення частини громадських культурно-освітніх діячів подолати цю відсталість прискореними темпами⁶.

Русофільські настрої старої генерації галицької інтелігенції були проявом протиставлення “польськості”⁷ і черговим етапом становлення національної ідентичності. У російських панславістських колах русофіли шукали союзника у боротьбі проти поляків, яких звинувачували у всіх своїх бідах. Так, Б.Дідицький стверджував, що польське панування у Галичині спричинилося до ліквідації руської інтелігенції, внаслідок чого “[...] остался только попь и хлопъ”⁸ (тут і далі цитати наведені мовою оригіналу). На його думку, лише завдяки політичним свободам 1848–1849 рр. галицькі українці зуміли “[...] по милости влад~ющего нами Императора Австрии въ галицко-русскихъ областяхъ его державы, воскрешати славный в~къ нашей Руси, той золотой в~къ нашо-го народа, коли вся интелігенція наша, была своя питоменно русска [...]”⁹.

Після поразки Австрії у війні з Пруссією (1866) в результаті внутрішньополітичних змін – перетворення Австрійської імперії на дуалістичну державу і фактичне запровадження польської автономії у Галичині – у галицьких українців назріла потреба змінити стратегію подальшого національного розвитку¹⁰. Результатом пошуку нових політичних орієнтирів стало наростання русофільських тенденцій, як наслідок – окремі представники русофільського табору почали відкрито проголошувати гасла національно-культурної єдності з Росією й утверджувати думку, що “краще втопитися у російському морі, ніж у польській калабані”¹¹.

У 1866 р. у львівській газеті “Слово” була опублікована стаття під назвою “Поглядь в будучность”, яка стала своєрідним маніфестом галицького русофільства. Ймовірно, автором її був Іван Наумович, якого канадський історик українського походження Іван-Павло Химка називав “батьком русофільства”¹². У згаданій статті, зокрема, зазначалося: “[...] Не можемо отд~литися хиньскимъ муромъ отъ братьей наших, и отстояти отъ языковой, литературной, церковной и народной связи со вс~мъ русскимъ міромъ! Мы не Рутены зъ 1848 року, мы настоящіи Русскіи”¹³.

У ставленні діячів русофільського табору до поляків можна виділити дві лінії: радикальну і помірковану. Виразником першої був І. Наумович, котрий з 1860-х ро-

⁵ Аркуша О., Мудрий М. Русофільство в Галичині в середині XIX–на початку XX ст.: генеза, етапи розвитку, світогляд // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип.34. Львів, 1999. С.237.

⁶ Макарчук С. Москвофільство: витоки та еволюція ідей (середина XIX–1914 р.) // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип.32. Львів, 1997. С.82–98.

⁷ Будзиновський В. Москвофільство його причини і теорії. Львів, б.р.в. С.20.

⁸ Д~дицькій Б. Открываючи нын~шне зъ ряду XIV генеральное Собрание нашего Общества в город~Бродах. Львовъ, 1886. С.2.

⁹ Д~дицькій Б. Открываючи нын~шне зъ ряду XIV генеральное Собрание нашего Общества... С.3.

¹⁰ Макарчук С. Москвофільство: витоки та еволюція ідей (середина XIX ст.–1914 р.)... С.86.

¹¹ Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст. Київ, 2000. С.75.

¹² Himka J.-P. Religion and Nationality in Western Ukraine: The Greek Catholic Church and the Ruthenian National Movement in Galicia, 1867–1900. Montreal, 1999. P.75.

¹³ Слово. (Львовъ). 1866. Ч.59.

ків упереджено ставився до всього польського і стверджував, що “Польща на руской землі, то чистая утопія недозр~лых умов. Русинъ есть таки Русиномъ и о Польщи чути не хоче”¹⁴. Він допускав, що польсько-русинська згода можлива лише за певних умов, вузловим з яких було визнання на сеймі перед усією Європою “руського народу” та його прав. “Подъ такими условіями забыли бы ся давнии незгоды историческіи, а мы стали бы яко два розличнии, но братнии словянськіи народы, соединеннии духомъ любви, до д~ла истинной гражданской свободы”¹⁵. Показовими у цьому контексті є слова єпископа Михайла Куземського, котрий зазначав: “Мы не боремся съ правительствомъ польскимъ на Руси, бо тое правительство давно уже минуло [...]. Мы не боремся съ народомъ польскимъ, которого впрочемъ почитаемъ, бо того народа тутъ на русской земли н~тъ. Живеть онъ тамъ за Сяномъ и Вислою. Мы боремся только съ духомъ польскимъ т~мъ, который на нашу землю зав~яль и намъ Русинамъ снову пута свои накинути хочеть [...]”¹⁶.

Представником поміркованої лінії у ставленні до всього польського був громадський діяч Федір Свистун – прихильник компромісу з поляками: “[...] Уступки въ пользу русской національности возможны лишь при помощи поляковъ, приклонныхъ русинамъ. Щобы по крайней м~рь у одной части галицкихъ поляковъ возбудити приклонность для галицко-русского д~ла нужно обратись съ ихъ требованіями, котории сводятся къ тому, щобы мы признали себе народомъ отд~льнымъ отъ “россиянь” и употребляли языкъ, отм~нный отъ великорусского”¹⁷.

Загалом розрив з польським минулим був неминучим і, природно, він не міг бути легким, оскільки за відсутності власного національного ідеалу чимало представників тодішньої галицько-руської інтелігенції захоплювалося “польськими революційними мріями”¹⁸. Втім, ті галицьких українців, які до “весни народів” піддавалися польським асиміляційним впливам, з середини ХІХ ст. почали переосмислювати свою національну ідентичність: заперечувати свою польськість й усвідомлювати себе частиною української спільноти¹⁹. Показовим прикладом такої реінкарнації є І.Наумович, котрий так пояснював свою світоглядну еволюцію: “[...] Въ Польш~ вид~ли мы самую наибольшую мученицу за свободу, и такъ польскій духъ пріймався и ширився межи сынами и будущими предводителями русского народа”²⁰. Цікаво, що за пропольські патріотичні ідеї І.Наумовича, як і Т.Дудикевича, було виключено з Львівської духовної семінарії²¹. Причину свого “духовного зламу” він пояснював наслідком дискусій із селянами с. Заліщики, куди у зв’язку з революційними подіями переїхав до родини. Саме під їх впливом він дійшов висновку про необґрунтованість пропольських симпатій: “Ажъ тепер я сталъ тверезо роздумувати о Польш~. Я не зналъ еще нашего народа, ибо николи не бывалъ на сел~, николи не малъ сношенія съ людьми [...]”²².

¹⁴ Слово. (Львовъ). 1861. 28 юнія (10 юлія).

¹⁵ Там само. 7 (19) новебрія.

¹⁶ Куземскій М. Очеркъ его жизни и прощальное его слово яко пам’ятник его деятельности для блага Галицкой Руси. Львовъ, 1868. С.29.

¹⁷ Свистунъ Ф. Гр. Агеоноръ Голуховскій и Галицкая Русь въ 1849–1859 гг.. Львовъ, 1901. С.120.

¹⁸ Студинскій К. Львівська духовна Семінарія в часах Маркіяна Шашкевича (1829–1843) // Записки Наукового Товариства імені Шевченка (далі – ЗНТШ). Збірник філологічної секції. Т.ХVII–ХVIII. Львів, 1916. С.СXXXI.

¹⁹ Турій О. Національне і політичне полонофільство серед греко-католицького духовенства Галичини під час революції 1848–1849 років // ЗНТШ. Праці історично-філософської секції. Львів, 1994. Т.СХХVIII. С.196.

²⁰ Наука. Коломья. 1872. Юлій. С.360.

²¹ Кміт Ю. 1848 рік і руська духовна семінарія // ЗНТШ. Т.ХL, кн.2. Львів, 1901. С.4.

²² Слово. 1861. 7 (19) новебрія.

Подібну еволюцію поглядів пережив і Б. Дідицький, на зміну національної орієнтації якого найбільший вплив мав, за його ж переконанням, вірш Антіна Петрушевича “Братьямъ Русиnamъ” (*насмілимось припустити, що це, вочевидь, перебільшення*), надрукований у “Зорі Галицькій”. “[...] Чудно-наивный, русско-патріотичный дух сего стиха, прочитанный мною в м. мае 1848 г., Всего больш повліяль на мене, тогда 21 л-тнего молодца, що я изъ завязтого Ляха сталь Галицкимъ Русиномъ, а посл- в томъ же году и всерусскимъ русиномъ”²³. Без сумніву, причини еволюції національних поглядів того часу були значно глибшими, ніж ті, що на них вказували І.Наумович чи Б.Дідицький, оскільки з другої половини 1860-х років формула “*gente Ruthenus, natione Polonus*” була серйозно підважена²⁴.

Полоніфіцтво окремих діячів Народного Дому було закономірним наслідком історичного розвитку української нації, зумовлене рядом обставин: втратою державності, тривалою роз’єднаністю та підневільним статусом українських земель, низьким рівнем національної самосвідомості й політичної активності²⁵. Відособлення ж від польськості, що згодом переросло у відкриту конфронтацію, мало далекосяжні наслідки для всього національного руху галицьких українців. За логікою багатьох польських політиків, на політичній сцені старого протистояння двох “історичних” націй – польської та російської – не виявилось місця для третьої, тому українських “будителів”, що претендували на окремішність від поляків, відразу зачисляли до протилежного табору²⁶. Самі ж русофіли змушені були виправдовуватися і спростовувати закиди та звинувачення з боку поляків у поширенні русофілами “ідей московщини”, схизми з намірами “[...] абы народность руску въ краю, въ В-дни и въ Рим- дискредитовати [...]”²⁷.

Таке виправдання наводить на думку, що проросійські настрої частини галицької еліти були, принаймні на початку, своєрідним способом компенсувати комплекс неповноцінності щодо “державної” польської нації²⁸. Відносячи себе до “общерусского народа”, галицькі русофіли прагнули протиставити полякам культурну спадщину попередніх історичних епох, трактуючи себе їх законними спадкоємцями: “[...] Признаемъ своими плоды тысячелетней культурной работы всего русского народа”²⁹. Важливими чинниками переорієнтації на Росію були також політична вагомість Російської імперії на міжнародній арені, кількість населення і територія, які суттєво переважали набутки поляків, та спільність історичного етноніма “руський”³⁰.

Ідея “руськості”, яка сприяла виокремленню галицьких українців з польської спільноти, вимагала формування (переосмислення) складових нової національної ідентичності. Неприйняття у кінцевому результаті австрійської формули “рутенської” іден-

²³ ЛННБ НАН України ім. В. Стефаника, відділ рукописів, ф.77, спр.171, оп.ІV (Листи до А.С.Петрушевича. Львів, 1860–1901), арк.12.

²⁴ *Himka J.-P.* The Greek Catholic Church and Ukrainian Society in Austrian Galicia. Cambridge, 1986. P.437.

²⁵ *Турій О.* Національне і політичне полоніфіцтво... С.205.

²⁶ *Середя О.* Місце Росії в дискусіях щодо національної ідентичності галицьких українців у 1860–67 роках (за матеріалами преси) // Режим доступу: <http://www.ukrhistory.narod.ru/texts/sereda-1.htm>. [28.02.2013].

²⁷ *Машиновскій М.* Святыи Юрь и “Dziennik Polski”. Отпечатка изъ часописи “Рускій Сіонь”. Львовъ. Ч.21. 1876. С.1.

²⁸ *Мудрий М.* Галицьке русофіцтво в сучасній українській історіографії: стан і перспективи дослідження // Акценти, матеріали круглого стола. Львов, 2002. С.10.

²⁹ *Мончаловскій О.* Главныя основы русской народности. Львовъ, 1904. С.9.

³⁰ *Макарчук С.* Витоки та еволюція московфілської ідеї в Галичині (середина ХІХ ст.–1914 р.) // Акценти, матеріали круглого стола... С. 30.

тичності, очевидно, можна пояснити усвідомленням того, що галицькі українці не витримали би культурних змагань з поляками і були б асимільовані³¹. Чільний русофільський діяч О.Мончаловський з цього приводу писав: “[...] Русская партия только въ 1866 г. сбросила съ себя иго так называемого “рутенизма”, т.е. оттошенности не только отъ остальной Руси, но и отъ малороссовъ въ Россіи – “рутенизма”, навязанно-го ей гр. Стадіономъ въ 1848 г. [...]”³².

Головною запорукою збереження національної ідентичності частина русофілів вважала вирішення обрядово-релігійних проблем, убачаючи в церковній організації чи не єдиний захист проти польського наступу³³. Обряд на той час залишався надзвичайно важливою, якщо не головною ознакою національної ідентичності. Прийняту при хрещенні віру не можна було змінити протягом життя, особливо після того, як Габсбурги змусили церковні власті контролювати перехід з одного обряду на інший³⁴. Відтак, на актуальність збереження греко-католицького обряду від зовнішніх впливів ще 1848 р. вказувала газета “Зоря Галицька”: “Мы Русины не гадаемо о мятежь, мы хочемо въ споко~ народность нашу рускую [...] вольно якъ наибширн~йше при теперешной конституции розвинути и в~ри нашей православной вотъ скаженія боронити”³⁵.

Активізація руху за очищення греко-католицького обряду припадає на початок 1860-х років, коли, спровоковані поляками, ініціатори церковних реформ розпочали жваву кампанію з обґрунтування нагальності змін за допомогою русофільської газети “Слово”. Характерно, що проблема очищення обряду від “латинських” нашарувань ставала актуальною при кожному політичному пошкваленні, як, наприклад, під час революції 1848–1849 рр.³⁶ Втім, у 1860-х роках це питання постало значно гостріше. І.Наумович переконував, що “поневоленна Русь” має два вибори – “или стати Русію, прийняти обрядъ и языкъ отецъ твоихъ [...], или быти политическим нич~мъ, призраккомъ”³⁷. Відтак, писав він, або: “[...] станемъ народомъ съ сознаниямъ своей народности и скинемъ давящее насъ ярмо, накиненное іезуитами, или остатись намъ дальше рабами, та погибнути и оставити по соб~ безестную память въ исторіи”³⁸.

Наумович наголошував, що після Берестейської унії греко-католицький обряд опинився під дією головно двох сил – єзуїтів і Польщі. Перші, не задовольнившись унією, намагались “перетягати” найвідоміших у краї людей у латинський обряд, переконуючи вірних у тому, що східний обряд є “хлопським”. Польща ж, зі свого боку, робила спроби знищенням грецького обряду стерти відмінність між польськими і “руським” народами³⁹. Доволі цікавою була позиція стосовно обрядового руху поляків, котрі національний рух галицьких українців трактували як антипольську полі-

³¹ Киричук О. Стравропійський Інститут у громадському житті Галичини (друга половина XIX–початок XX ст.). Автореф. дис.[...] канд. іст. наук. 07.00.01/ Інститут українознавства ім. І.Крип’якевича, 2001. С.11.

³² Мончаловській О. Литературное и политическое украинифильство (Отпечатка изъ “Галичанина”). Львовъ, 1898. С.60.

³³ Реакція проти відродження // Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX–1939 р.). Івано-Франківськ, 1993. С.45.

³⁴ Химка І. Греко-католицька церква і національне відродження у Галичині. 1772–1918 // Ковчег. Збірник статей з церковної історії. Ч.1. Львів, 1993. С.81.

³⁵ Зоря Галицька (Львовъ). 1848. 17 жовтня.

³⁶ Середа О. AENIGMA ANBULANS: о.Володимир (Іпполит) Терлецький і “Руська народна ідея” в Галичині // Україна модерна. Львів, 2000. Ч.4–5. С.92.

³⁷ Слово (Львовъ). 1861. 2 (14) августа.

³⁸ Там само. Ч.54.

³⁹ Там само. Ч.69.

тичну інтригу, за якою стояли Москва або Відень⁴⁰. Вони, нібито, і протидіяли обрядовцям, вбачаючи в обрядовій боротьбі доказ схизматичних та москвофільських змагань галицьких українців, і водночас під'юджували їх до неї⁴¹. Таку позицію поляків можна пояснити тим, що обрядовий рух був фактично виступом проти сполонізування уніатської церкви у Галичині і спробою її деполонізації. Та навіть попри це, програма русофілів зводилась до наступних тверджень: “[...] Мы обстоємь о нашъ святой католическо восточный обрядъ, и противимся нововведеніямъ изъ обряда латинского, же лаючи т-мъ чистоту того свого власного обряда удержати [...] – то уже заразъ оголошуеся насъ яко приклонниковъ до Шизмы, яко противниковъ Римского Престола! Но такое поведеніе має [...] властиво ціль политичную: бо съ Шизмою, есьмо уже заразомъ и Москалями будъто приверженцями Царопапизма [...]”⁴².

Таким чином, ініціатори обрядового руху опинились у дуже непростій ситуації: вони змушені були протистояти спробам польських лідерів виступати від імені українського населення краю і водночас оправдовуватись від звинувачень у тяжінні до схизми, оскільки очищення обряду “поведено невідповідною дорогою” – без згоди церковних властей⁴³. Один із учасників дискусії член Народного Дому Дмитро Вінцковський стверджував, що навіть митрополит греко-католицької церкви Григорій Яхимович був прихильником очищення обряду, але під тиском Риму вимушено відмовився від цієї ідеї⁴⁴. До того ж відновлення “первісної чистоти греко-слов'янського обряду” не було єдиною візією на розвиток греко-католицької церкви, оскільки існував фактично взаємовиключний погляд – шлях інтеграції з католицьким світом і латинізація⁴⁵.

Загалом обрядова боротьба мала суперечливі наслідки. З одного боку, з огляду на тогочасні умови, вона була не просто внутрішньоцерковним питанням, а й пошуком власного національного “Я”, а з другого – за влучною оцінкою Івана Франка, “обрядовщина була першим каменем роздору серед руської інтелігенції [...] та відвернула її увагу від значно важливіших справ”⁴⁶. І все ж, заради справедливості, треба відзначити: обрядовий рух тісно переплітався з дискусіями навколо інших важливих суспільних питань, передусім мовного.

У середині XIX ст. серед прихильників Народного Дому поширилося переконання, що суттєва причина духовного та культурного занепаду Галицької Русі полягала не тільки в обрядових проблемах, а й у тому, що “літературный языкъ галичанъ не пользовался необходимою для его развитія свободою и сд-лался лишь предметомъ – политическихъ розсчетовъ, въ чемъ главная вина падають на гр. Агенора Голуховского”⁴⁷. Русофіли надали мовному питанню надзвичайно великої ваги, про що, з-поміж іншого, свідчать слова Д.Вінцковського: “[...] То есть вопросъ так само народный, якъ и наш обрядъ, и наш календарь [...]”⁴⁸.

⁴⁰ *Середа О.* Національна свідомість і політична програма раних народовців у Східній Галичині (1861–1867) // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип.34. Львів, 1999. С.202.

⁴¹ *Гординський Я.* До історії культурного й політичного життя в Галичині у 60-тих рр. XIX ст. // Збірник філол. секції НТШ. Т.16. Львів, 1917. С.76.

⁴² Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДА України у м. Львові), ф.130, оп.1, спр.18, арк.7.

⁴³ *Студинський К.* З позовних листків (Замітки і студії). Львів, 1917. С.28.

⁴⁴ *Вінцковський Д.* Григорій Яхимович и современное русское движение. Львовъ, 1892. С.77.

⁴⁵ *Турій О.* Конфесійно-обрядовий чинник у національній самоідентифікації українців Галичині в середині XIX ст. // ЗНТШ. Праці історично-філософської секції. Т. ССХХVIII. Львів, 1994. С. 64

⁴⁶ *Франко І.* З історії москвофільського письменства в Галичині // Літературно-Науковий вісник. Львів: НТШ, 1899. Том VIII. С.3.

⁴⁷ *Свистунь Ф.* Гр. Агеоноръ Голуховскій и Галицкая Русь въ 1849–1859 гг. Львовъ, 1901. С.129.

⁴⁸ *В-нцковскій О.* Правописання справа. Львовъ, 1892. С.22.

Уже з кінця 1850-х років представники Народного Дому почали пропагувати ідею розширення прав і сфер вжитку руської мови, співзвучну з загальними тенденціями у національному русі галицьких українців. Втягнуті у так звану “азбучну війну”, українці виступали проти намірів Міністерства освіти застосувати до української мови чеський правопис (проект Йосифа Іречека) чи взагалі латинізувати існуючий правопис (проект графа Агенора Голуховського)⁴⁹. Розглядаючи ці проекти, Б. Дідицький доводив, що у цьому складному питанні все ж переможуть русини, позаяк “розвитие же всего духовного життя полагаеть въ свободномъ, постепенномъ движеніи къ лучшему и высокому, а не въ принагленомъ насильственномъ [...]”⁵⁰. До того ж, “втручання А.Голуховського у сферу чужих національних символів, одним з яких була кирилиця, тільки загостило в українського громадянства відчуття відмінності від поляків”⁵¹.

Відкидаючи абсолютно неприйнятні, на думку русофілів, пропозиції як Й.Іречека, так і А.Голуховського, із заявою до Крайового Виділу звернувся І.Наумович з проханням дозволити руським послам у діловодстві користуватися своєю рідною мовою⁵². Його позицію у цьому питанні засвідчила стаття у газеті “Слово”, у якій автор переконував, що руська мова у сеймі, школі, уряді має бути не “ласкою, но конечною потребою и условиемъ супокою въ нашему краю”⁵³. В одному зі своїх сеймових виступів І.Наумович наголошував: “Що скаже на тоє Європа, если дов~даеся, що есть народъ въ самой середин~, который має претенсії быти цивилизованнымъ народомъ, а который еще не має скорописи! Истинно, народъ европейській въ XIX в~ц~ безъ скорописи, то славное *curiosum!*”⁵⁴.

З огляду на актуальність мовного питання, галицькі русофіли запропонували свій варіант виходу з ситуації, наполягаючи на утвердженні того, що вони називали “княжим языком” чи “языкомъ вышого слога” – язичіа⁵⁵. Язичіє було, по суті, штучною сумішшю церковнослов'янської, української, польської та російської мов, за що О.Терлецький назвав його “найчудеснішою мозаїкою всіх живих, мертвих і ще ненароджених слов'янських язиків”⁵⁶. Оскільки загальноприйнятих норм язичіа не існувало, кожен творив його як вважав за потрібне. Особливістю цього мовного витвору стало використання твердого “ы”, твердого знаку “ь” та літери “~” (ять). Саме це мало підкреслювати зв'язок зі “старою Руссю” та неухильну відданість традиціям⁵⁷. Водночас чільний русофільський діяч Михайло Малиновський писав: “Уживати маємь нашого питомого галицько-русского (малорусского) языка, якъ онъ въ устахъ народа нашего жіє, и якъ его писатели наши [...] въ граматикальни правила дали [...] абы не затирати его самостоятельной рожицы отъ польского, російского (великорусского) и иныхъ славянскихъ языковъ”⁵⁸.

Питання про захист прав “руської” мови та вироблення правописних норм набули політичного забарвлення, остаточно розмежувавши русофілів і українофілів (народов-

⁴⁹ Киричук О. Світоглядні засади галицького русофільства // Акценти, матеріали круглого стола... С. 36–37.

⁵⁰ Д-дицький Б. Споръ о рускую азбуку. Львовъ, 1859. С. 56.

⁵¹ Мудрий М. Ідея польсько-української унії та “русини польської нації” в етнополітичному дискурсі Галичини 1859–1869 років // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 39–40. Львів, 2005. С.92.

⁵² Слово. 1861. 14 (26) октобрія.

⁵³ Там само. 28 юнія (10 юлія).

⁵⁴ ЦДДА України у м. Львові, ф.196, оп.1, спр.114, арк.1.

⁵⁵ Андрусак М. Нариси історії галицького москвофільства. Львів, 1935. С.13.

⁵⁶ Терлецький О. Москвофіли і народовці в 70-х рр. Львів, 1902. С.72.

⁵⁷ Серета О. Питання української національної ідентичності у громадсько-політичному житті Галичини в 1860–1867 роках // III Міжнародний конгрес українців. Харків, 26–29 серпня 1996. Історія. Ч. 1. Харків, 1996. С.115.

⁵⁸ Малиновський М. Святыи Юрь и “Dziennik Polski”. Отпечатка изъ часописи “Рускій Сіонъ”. Львовъ. Ч.21. 1876. С.1.

ців). Причина у тім, що русофільське язичіє за своєю етимологією, а певною мірою і лексикою, надто вже нагадувало російську мову, що не могло не турбувати українофілів. Вони наголошували: “[...] Головна різниця між нами и вами залежить в теорії: ви визнаєте єдинство рускої народности, мови и літератури з російскою, ми заявляємо твердо окремішність ручини від російщини. В практиці ж найбільше ріжнимось тим, що ми стараємось писати чистою (малоруською) мовою, а ви пишете якоюсь мішаниною малорущини з церковною и з російщиною [...]”⁵⁹.

Невдача українсько-польської угової акції 1869 р. у Галицькому сеймі суттєво підважила надії народівців на скорочасне утвердження як впливової політичної сили. Ситуація змінилась лишень у 1880–1890-х роках, коли поляки фактично домоглися від українців у всіх угодних акціях відмови від спілки з русофілами⁶⁰. Щобільше, польсько-народовецьке порозуміння (“Нова ера”) 1890 р. стало для русофілів неприємною несподіванкою. Звикнувши вважати народівців своїми природними союзниками у протистоянні з поляками та австрійським урядом, вони не передбачили, що колись українофіли пристануть до спілки зі своїми колишніми традиційними противниками і розпочнуть безкомпромісну боротьбу проти них⁶¹. Зрештою, можна припустити, що полякам була вигідною ситуація, коли дві провідні політичні сили галицьких українців взаємопоборюють одна одну.

Отже, на прикладі трактування русофілами історії українсько-польських стосунків у підходах до мовного питання та “очищення обряду” бачимо, що польський чинник значною мірою слугував каталізатором у кристалізації ідейних засад галицького русофільства. Рефлексії щодо засадничих аспектів національної тожсамості зазвичай мали антипольську спрямованість, відзначались рішучим бажанням відмежуватись від усього польського як “ворожого”, хоча чимало провідних русофільських діячів свого часу були переконаними полонофілами.

⁵⁹ Правда (Львовь). 1873. Січень.

⁶⁰ Чорновол І. Українсько-польські стосунки у 80-х роках XIX століття. Початки “нової ери” // Україна в минулому. Вип.9. Київ–Львів, 1996. С.105.

⁶¹ Чорновол І. Проголошення польсько-української угоди на форумі галицького сейму 1890 року та перші відгуки про неї // Україна модерна. Ч.4–5. Львів, 2000. С.161.

**POLISH FACTOR IN SHAPING IDEOLOGICAL FOUNDATIONS
OF GALICIAN RUSSOPHILES
(second half of the 19th century)**

Hanna SIROMSKA

*Lviv State University of Internal Affairs
26 ,Horodotska str., Lviv, 79007
The chair of Ukrainian studies
asiromska@yahoo.com*

The article considers with analysis of the Polish factor influence on the formation of the main ideas of Galician Russophiles. In particular interpretation Russophiles matters are traced. Displaying evolution of individual figures Russophile history of coexistence Ukrainians and Poles considered discussion of language and ritual Galician (I.Naumovych, B.Didytskyi) from capture to contrast all Polish.

Key words: Poles, Ukrainians, Russophile, history, language, ritual.

**ПОЛЬСКИЙ ФАКТОР В ФОРМИРОВАНИИ ИДЕЙНЫХ ОСНОВ
ГАЛИЦКОГО РУСОФИЛЬСТВА
(вторая половина XIX в.)**

Анна СИРОМСКАЯ

*Львовский государственный университет внутренних дел
ул. Городецкая, 26, Львов, 79007
Кафедра украиноведения
asiromska@yahoo.com*

В статье анализируется влияние польского фактора на формирование основных идей галицкого русофильства. В частности, прослеживается трактовка русофилами истории украинцев и поляков, рассмотрены дискуссии вокруг языкового и обрядового вопросов. Отражена эволюция отдельных русофильских деятелей Галиции (И.Наумовича, Б.Дидыцкого) от полонофильства к противопоставлению всему польскому.

Ключевые слова: поляки, украинцы, русофилы, история, язык, обряд.

Стаття надійшла до редколегії 22.08.13.
Прийнята до друку 20.09.13.